

VEENHOPERKOGGE

UITGAVE van

HISTORISCHE VERENIGING HEMONY

Veenhoperkogge

**jaargang 12 nr 13
december 2009**

Inhoud:

Het huis Berkhout in de Goorn	1
Café “Het Nieuwe Kanaal”	13
Plan Stoomtram Hoorn – Purmerend	17
Tulpen in Koggenland	18
Schoolfoto Avenhorn 1909	30
Ledenlijst	32

Het Huis Berkhout in de Goorn

Door Bernd Ooijevaar

Schaarse bronnen

Ondanks de schaarse historische bronnen van de nog bestaande kasteelresten binnen de West-Friese Omringdijk (Huis te Medemblik en het Slot van Schagen), zijn we redelijk goed geïnformeerd over deze kastelen. Dit ligt anders met het Huis te Wijdenes, Huis Nuwendoorn (bij Eenigenburg) en het Huis Hoogwoud. De reden hiervoor kan zijn dat de laatste drie kastelen slechts een kort leven was beschoren en dat zij bestonden in een periode die nu niet bepaald uitpuilt van archivalia. Maar het kan wellicht nog erger. Toen ik in 2005 op West-Friesland Radio vertelde over het huis Hoogwoud bleek dat er ook op andere plaatsen binnen de omringdijk nog verhalen gaan over verdwenen kastelen. Het valt geenszins mee om het bestaan van dergelijke kastelen te bewijzen. Het kasteel van Berkhout in de Goorn lijkt hierop een uitzondering. Van dit kasteel worden we vanuit diverse, uiteenlopende bronnen geïnformeerd.

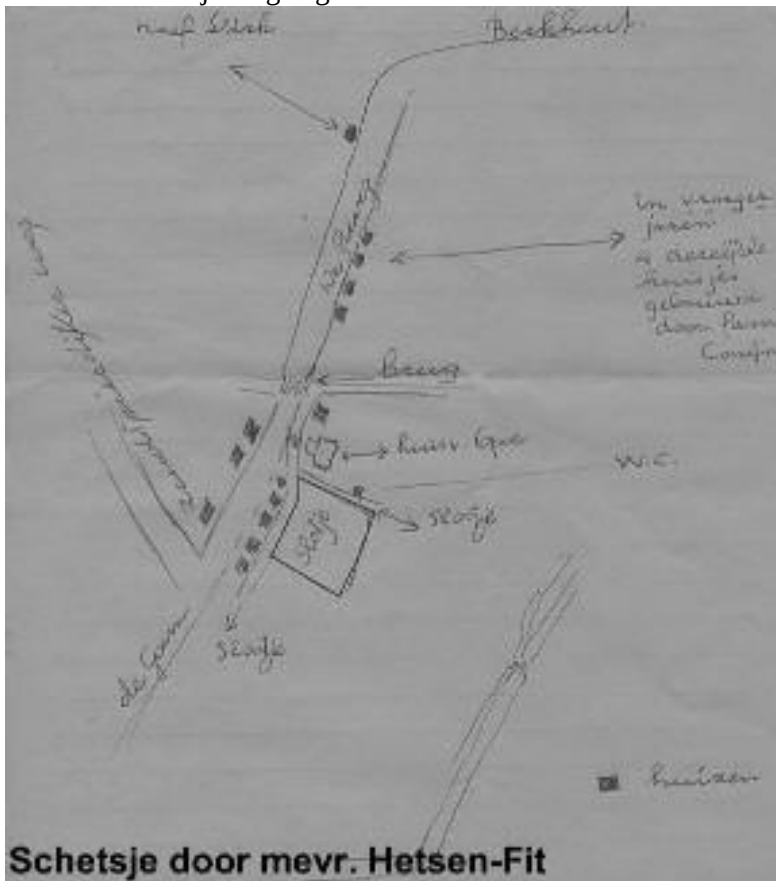
...En hij bouwde zijn huis op de Goorn...

Dit enkele zinnetje wist mevr. Hetsen-Fit (geboren 1929) zich nog te herinneren. Bij de zin hoorde een hele rijm die zij ooit leerde van haar grootmoeder maar waarvan deze zin haar slechts was bij gebleven.

In het rijmpje kwam zelfs een naam voor van een ridder; de oude dame wist zich de naam niet meer te herinneren. Fantasierijke kinderen uit de Goorn schijnen vroeger nog wel eens de voetstappen van zijn paard te hebben gehoord, aldus Mevr. Hetsen-Fit. Voorts wist de dame te vertellen over een stukje land dat de naam *het Slotje* droeg. Dit perceel grensde aan het huisje waar haar grootmoeder, de weduwe D. Conijn-Nes, woonde. Op zich wel een interessante overlevering natuurlijk, maar het is bekend dat er meer toponiemen zijn met de naam *slot* erin. Het *Slothuis* in Spanbroek en weiland het *Slot* te Aartswoud zijn hier een tweetal voorbeelden van. Van Spanbroek is bekend dat er in de 14e eeuw een zogenaamd *blokhuis* stond. Wellicht herinnerde het veel jongere Slothuis aan dit middeleeuwse versterkte gebouw¹. Mogelijk dankte het land te Aartswoud haar naam aan de relatief brede sloten die het perceel omsloten². Het woord *slot* is namelijk verwant (*om*)*sluiten*. In deze zin hoeft het land *het Slotje* in de Goorn dus niet persé op land van een kasteel te duiden.

Voor de duidelijkheid voeg ik het schetsje bij wat door mevr. Hetsen-Fit in 2005 werd gemaakt. Hoewel we de informatie van mevr. Hetsen-Fit in dank en respect aanvaarden, moge het duidelijk zijn dat we volksverhalen

en overleveringen, ondanks dat zij vaak een kern van waarheid bevatten, nimmer als bewijs mogen gebruiken.

Schetsje door mevr. Hetsen-Fit
Schets van mevr. Hetsen-Fit, genoemd in de tekst.
(Collectie Bernd Ooijevaar)

Het Slotje en de dorpsarmen

Dat de naam *het Slotje* niet alleen bekend is uit de overlevering maar ook voorkomt in archief materiaal blijkt uit gegevens, die we in dank ontvingen van de heer Peereboom uit Berkhout. Op 15 april 1801 verkochten de armenvoogden van Berkhout een huis genaamd '**Het Slot**' gelegen in het Rijpsevenddeel van Berkhout³. Het huis was gelegen bezuiden de Burgbrug en benoorden de armenvoogden van Berkhout. De koper, Pieter Brouwer, kocht het huis voor 50 gulden, op voorwaarde dat hij het vóór 1 mei 1801 mocht afbreken en elders in Berkhout mocht herbouwen. Zeer waarschijnlijk is dit ook gebeurd. Voorts is het aannemelijk, dat de heer

Brouwer slechts het huis (een bouwval?) kocht en niet het perceel. Dit omdat *het Slotje* en het perceel daar bewesten aan gelegen, in 1832 nog steeds in eigendom was van de dorpsarmen. Hoewel 50 gulden in die tijd geen ongebruikelijk bedrag was voor een (eenvoudig) huis en erf lijkt het erop - mede gezien de koopvoorwaarde - dat de heer Brouwer het bedrag betaalde voor het beschikbaar komen van bouw materiaal.

Blijkens de ligging van het huis 'Het Slot' ten zuiden van de Burgbrug mogen we aannemen dat het op of zeer nabij het perceel *het Slotje* heeft gestaan waarover mevrouw Hetsen-Fit ons vertelde. Hoewel oude topografische kaarten geen bebouwing weergeven ter plaatse van het perceel *het Slotje*, doet het bovenstaande wel vermoeden dat het in 1801 verkochte huis op het betreffende perceel heeft gestaan.

In het oude archief van het dorp Berkhout bevinden zich een aantal zogenaamde pontboeken die plaatsgewijs de eigenaren der huizen weergeven⁴. Telkens vind men in deze boeken, die stammen uit de periode 1731-1759, ene **Klaas van het Slot** vermeld als eerste bewoner van de Goorn. Het heeft er alles van weg dat deze persoon zijn bij- of achternaam ontleende aan het huis alwaar hij woonde.

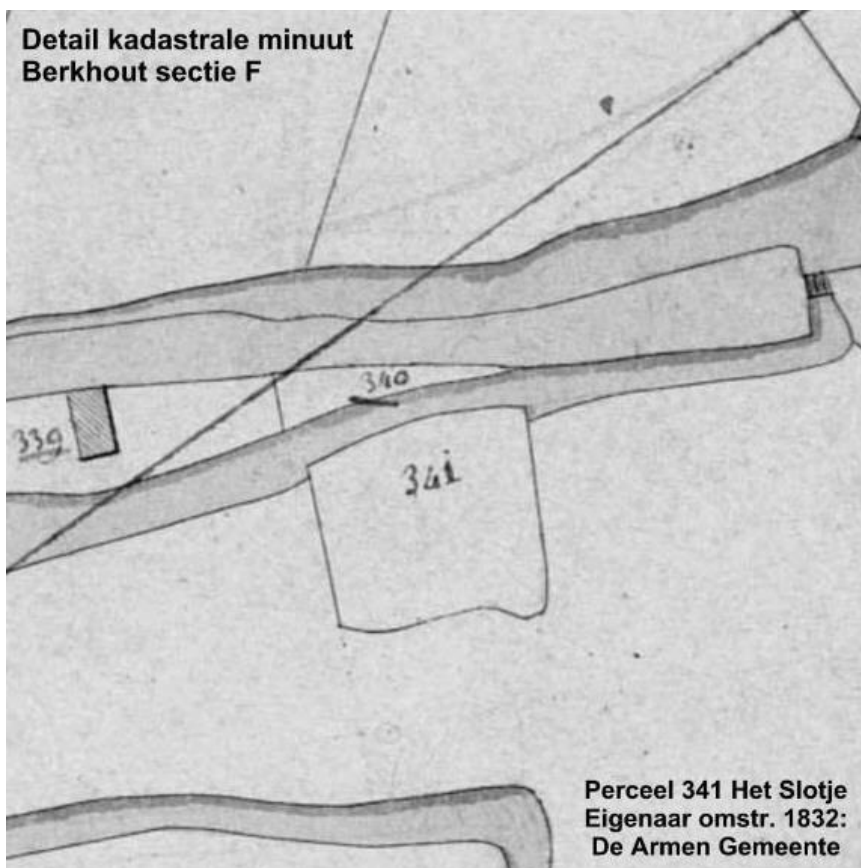
Al met al is nu gebleken dat het perceel *het Slotje* haar naam dankt aan een huis dat daar (vlak bij) stond. Zelfs de bewoners van dat huis droegen de naam van het Slot. Of het huis op haar beurt weer is vernoemd naar een versterkt gebouw, of bijvoorbeeld een onderdeel is geweest van het kasteelterrein, zal nog moeten blijken. Eén en ander mag in ieder geval opvallend genoemd worden.

Wat we ook telkens tegenkomen bij gegevens over *het Slotje* zijn de dorpsarmen van Berkhout. In dat kader is het tamelijk bijzonder, dat we in de leenregisters van de *abdij van Egmond* gegevens vinden over een huis in Berkhout⁵. Dit leen bestond uit een Engelse Nobel of 2,5 gulden per jaar uit de helft van een huis en 10 morgen land in Berkhout belend "*de arme kinderen van Berkhout*" ten westen. Op de kadastrale minuut van Berkhout vinden we ook de dorpsarmen als westelijke belending van het perceel het Slotje. Leenmannen van het laat middeleeuwse leen vinden we vermeld tussen 1465 en 1581. De eerste leenman was **Jan Allertsz**. Is het toevallig, dat de eerste brede sloot ten oosten van *het Slotje* de *Jan Elbers-sloot* heette? We vragen ons af, of het huis met 10 morgen land het huis genaamd '**Het Slot**' is geweest. Het is wel aannemelijk, dat een huis in eigendom van de abdij van Egmond na de roerige reformatie in eigendom is gekomen aan

de armenverzorgers van Berkhout. Maar de gegevens zijn te summier om te concluderen, dat het hier daadwerkelijk om het huis *het Slotje* gaat.

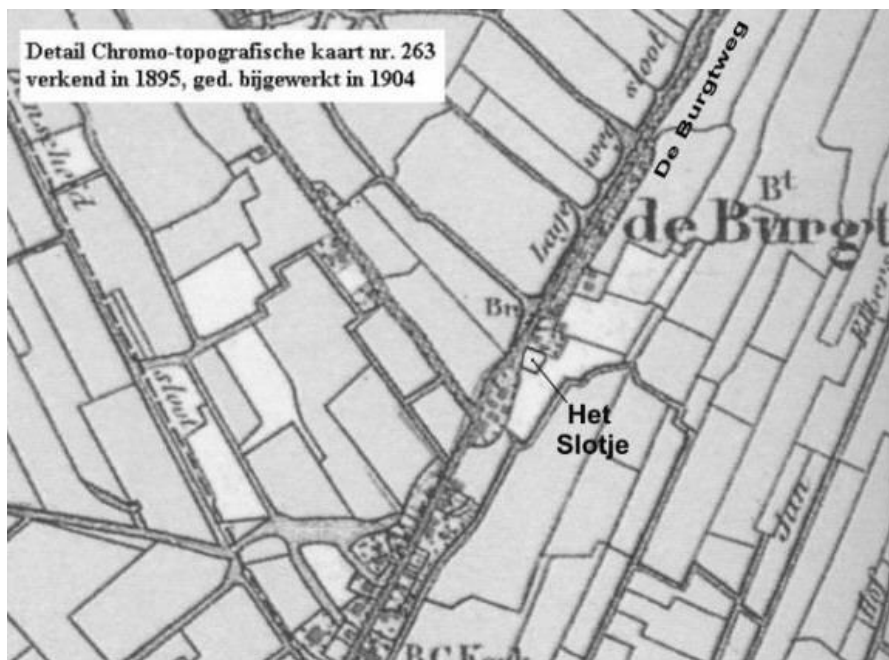
Nog meer toponiemen

Nu is het verhaal van mevr. Hetsen-Fit best opmerkelijk omdat er in de directe omgeving van de Goorn veel toponiemen zijn met *Burcht* erin. Het noordeinde van de Goorn, tussen de Zuidspierdijkerweg en het westeinde van Berkhout, heet thans nog *De Burg* (rond 1825 de *Burchtweg* genaamd). Ten oosten aan deze weg vinden we op veel topografisch materiaal de buurt *De Burcht* ingeschreven. De *Burchtsloot*, loopt parallel aan *De Burg*(-weg) en vervolgt haar weg langs het Westeinde van Berkhout als *Burggracht*.

Detail kadastrale minuut ca. 1832, Berkhout sectie F. Perceel 341 ('Het Slotje') heeft als eigenaar 'De Armen Gemeente'
(Bron: WatWasWaar.nl, bewerking Bernd Ooijevaar)

Het eerder genoemde perceel *het Slotje* ligt in de buurt *De Burcht*. Iets ten oosten van de buurt *De Burcht*, ten zuiden van het Westeinde van Berkhout, vinden we de *Hofsloot*. Nu dienen we met een naam als burg wel enige reserve in te bouwen. Wellicht zijn in het woord Burcht twee woorden samengevallen. Enerzijds uit het Germaanse woord dat tot de groep van *berg* behoort (waaruit de betekenis "versterkte plaats" begrijpelijk is) en anderzijds uit het Latijnse *Burgus* dat "wachttorens" betekent⁶. Net als *slot* hoeft ook *berg* niet per definitie op een kasteel te slaan. Wel vindt het verhaal van mevr. Hetsen-Fit bijval door deze toponiemen. Vooral de combinatie van beide geeft te denken.

Detail Chromatopografische kaart nr 263. Verkend in 1895, gedeeltelijk bijgewerkt in 1904.
(Bewerking Bernd Ooijvaar)

Historische topografie

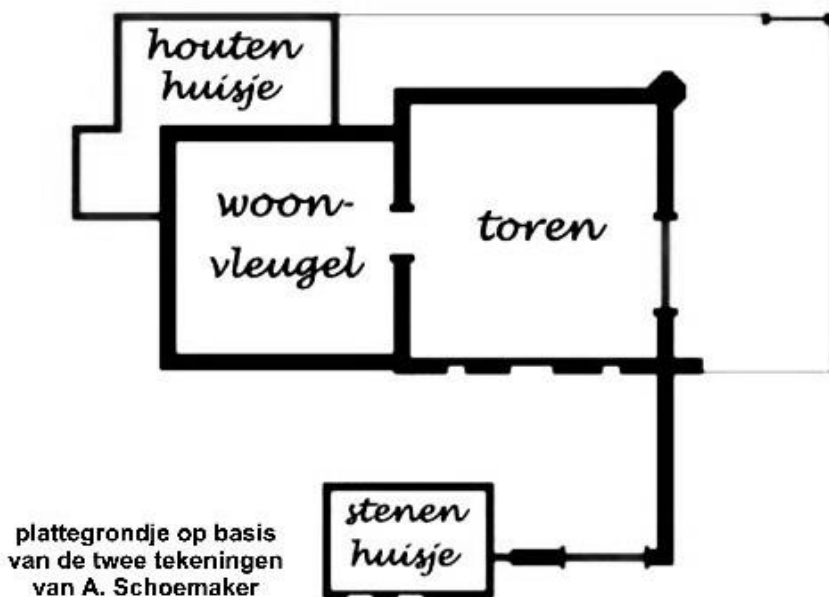
In de prachtige bundels van de verzamelende en rondtrekkende tekenaar Andries Schoemaker vinden we talloze dorpgezichten, kerken en gebouwen getekend⁷. Het oog viel op een tweetal tekeningen van een "ruïne van het huis Berkhout anno 1642". De tekeningen betreffen hetzelfde gebouw maar

Twee tekeningen van Andries Schoemaker van de 'Ruïne van 't huis Berkhout 1642', vanuit twee verschillende standpunten getekend. (Den Haag, Koninklijke Bibliotheek, MS Schoemaker KB 78 H 43)

uit een andere hoek getekend. Hoewel aannemelijk is, dat de tekeningen die Schoemaker maakte van het Huis Nuwendoorn en het Huis Wijdenes op fantasie berusten, lijkt dit niet op te gaan voor de tekeningen van de ruïne van Berkhout. Het opgegeven jaartal 1642 maakt duidelijk, dat het hier kopieën betreft die gemaakt zijn naar ouder voorbeeld.

Het feit dat de ruïne van twee kanten is getekend, wekt sterk de indruk dat er in 1642 iemand is geweest, die de tekeningen ter plaatse vervaardigde. Wellicht was dit R. Roghman, die precies in die periode talloze goede, betrouwbare tekeningen van kastelen en ruïnes maakte. De ruïne toont ons een forse toren met bovenin een rond hoektorentje (**arkeltorentje**). Tegen de toren is een woonvleugel geplaatst, die tegelijk met de toren zal zijn gebouwd. Voorts zien we een houten aanbouwtje en een stenen gebouwtje.

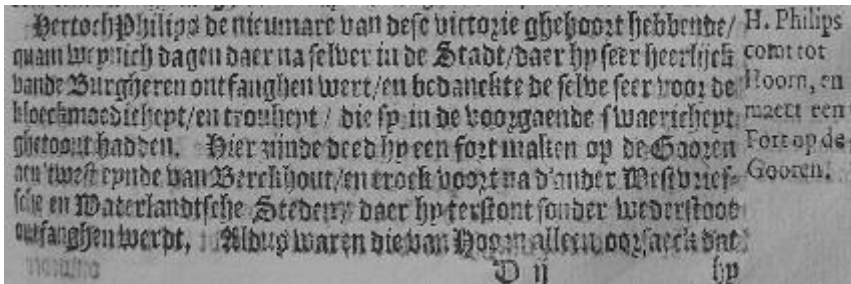
**Reconstructietekening van het grondplan van het Huis Berkhout, gebaseerd op de tekeningen van Andries Schoemaker.
(Tekening: Bernd Ooijsaar)**

Dit laatste huisje lijkt een onderdeel van het hele complex te zijn geweest, terwijl het houten huisje wellicht later is aangebouwd. Op basis van de twee tekeningen is getracht een plattegrondje te maken. Dit valt geenszins mee,

omdat met name het perspectief van de tekeningen te wensen over laat. Hoewel critici de nodige kanttekening zouden kunnen plaatsen bij de wat kinderlijke tekeningen van Schoemaker, mag het geheel toch zeer opmerkelijk heten. De overlevering en het topografisch kaartmateriaal krijgen steun uit een heel andere hoek!

Een onverwachte bevestiging

In de Hoornse kroniek van Velius⁸, verschenen in 1604, vinden we kort geleden een opmerkelijke vermelding met betrekking tot het bovengenoemde verhaal. Velius weet namelijk te melden dat hertog Filips van Bourgondië in 1426 opdracht gaf tot het bouwen van een kasteel in de Goorn, in het westeinde van Berkhout.

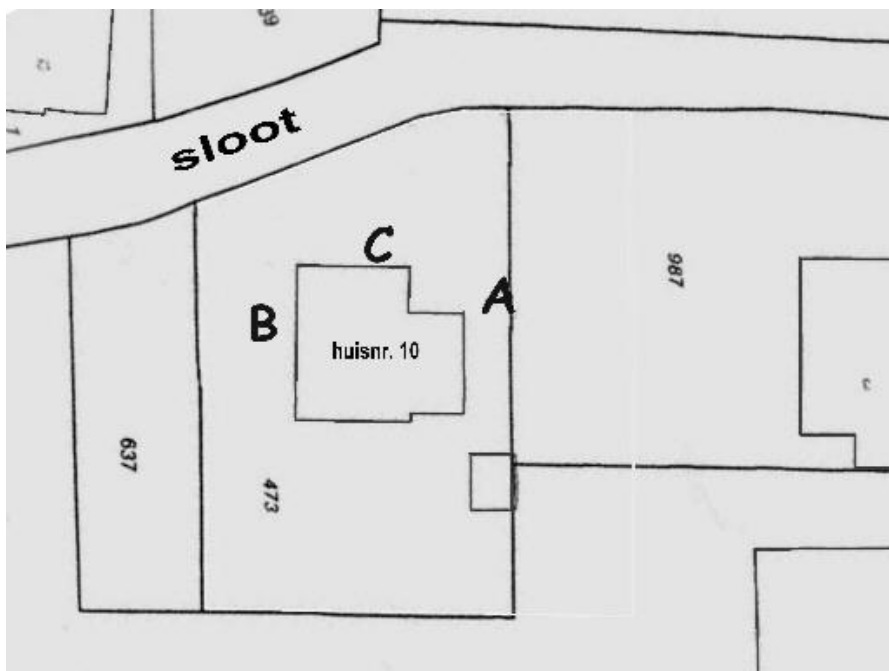
Een fragment uit Velius' Kroniek van Hoorn. Deze passage meldt dat Filips van Bourgondië opdracht geeft tot het bouwen van een kasteel in de Goorn. (Collectie: Bernd Ooijselaar)

In de leenregisters van Holland vinden we geen vermelding van dit kasteel. Op zich hoeft dit geen probleem te zijn, het kasteel van Medemblik vinden we bijvoorbeeld ook niet in de Hollandse leenkamer terug. Het kasteel was een grafelijk bezit en werd niet in leen uitgegeven, dit kan ook zo zijn geweest met het huis van Berkhout⁹. We hebben reeds gezien dat de ruïne in 1642 nog als zodanig bestond. Het is dus goed mogelijk dat Velius tijdens zij leven op de hoogte is geweest van het bestaan van dit kasteel. Het lijkt daarom ook geen toeval dat hij een vrij nauwkeurige plaatsbepaling geeft. De plek die hij aangeeft komt exact overeen met het verhaal van mevr. Hetsen-Fit en wordt, zoals gebleken, bevestigd door divers topografisch materiaal.

Een bezoek aan 'Het Slotje'

Op 18 maart 1998 ontving het West-Fries Archief een brief van de heer K. Ridder uit Rotterdam. De heer Ridder uitte hierin zijn vermoeden van een burcht in de Goorn. Naast gegevens die reeds vermeld zijn in dit artikel haalt hij het volgende aan:

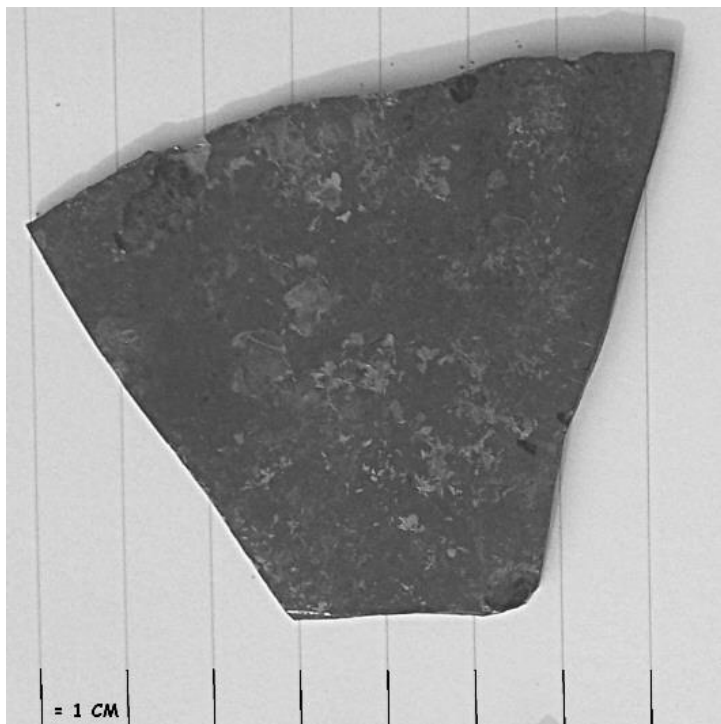
"Pakweg 15 jaar gelden zou men op resten van dit kasteel gestuit zijn tijdens de bouw van het huis van C. Laan te De Goorn".

Detail van de kadastrale minuut: De Goorn 10, 'Het Slotje'.
(Bewerking: Bernd Ooijevaar).

Deze interessante passage deed mij besluiten te onderzoeken om welk huis het hier gaat. Al snel werd duidelijk dat het hier het in 1980 gebouwde huis van de familie Co Laan aan de Goorn 10 betreft (Wester-Koggenland, sectie AD nr. 473). Toeval of niet, het huis is gebouwd op het land 'Het Slotje' (ten zuiden van het perceel is een strook land toegevoegd en een deel van het oude Slotje behoort thans tot de burens ten noorden). Van resten van het kasteel tijdens de bouw in 1980 wist de familie niet af maar op de dag dat ik telefonisch contact opnam was de heer des huizes juist op

resten gestuit tijdens het plaatsen van een nieuw hekwerk. Op circa 1 meter diepte bevindt zich een laag moeilijk te doordringen puin van rode baksteen. Ook op het gehele erf, aan de oppervlakte, zijn veel resten van puin, mortel en aardewerk te vinden. Zeer vriendelijk werd ik door de familie ontvangen en heb tijdens het bezoek een en ander aan archeologisch materiaal bijeen gezocht. Op bijgaand kaartje (in geel aangegeven het oude perceel 'Het Slotje') heb ik de verdachte boring van de heer Co Laan aan gegeven (A).

Een fragment vensterglas uit de 15e-16e eeuw, dat is aangetroffen op het oude perceel 'Het Slotje'.

(Foto: Bernd Ooijevaar)

Uiterst opvallend is de oppervlaktevondst van een fragment vensterglas uit de periode 15e-16e eeuw (B). De onregelmatigheid van het glas maakt het aannemelijk, dat het zeker niet jonger is dan omstreeks 1650. Op circa 50 cm diep werd een stukje leisteen aangetroffen welke niet aan een doorsnee woonhuis uit de late middeleeuwen kan worden toegeschreven (C).

Wenselijk is om meer leisteen aan te treffen op het perceel. Het overige

gevonden materiaal kan heel goed terug gaan tot de 15e eeuw, maar werd ook in latere eeuwen nog veelvuldig gebruikt. In dit artikel is dit verder buiten beschouwing gelaten. Wel moet nog worden opgemerkt, dat op oude topografische kaarten niets blijkt van bebouwing op deze plek. Heel voorzichtig mogen we er van uit gaan dat het perceel vanaf de 17e eeuw tot 1980 onbebouwd is geweest. Daarom zullen de gedane vondsten waarschijnlijk van voor ca. 1650 zijn.

Conclusie

Vanuit totaal verschillende invalshoeken worden we eenduidig geïnformeerd over het daadwerkelijke bestaan van een kasteel in de Goorn. Wat ons betreft, hoeft er aan het bestaan van het voormalige kasteel niet te worden getwijfeld. Waar het kasteel exact heeft gestaan zal nog moeten blijken. Vooralsnog lijkt de optie van mevr. Hetsen-Fit, namelijk *het Slotje*, het meest voor de hand liggend. Het perceel is strategisch gelegen, een stukje van de weg af met een brede sloot er voor. Als we kadastrale minuut beschouwen, dan wekt het perceel ook de indruk ooit bebouwd te zijn geweest. Ook de eigenaar omstreeks 1830 geeft enige hoop: 'De Armen Gemeente'. Nog omstreeks 1960 was *het Slotje* eigendom van 'De Armen Gemeente'. Het is zeer goed mogelijk dat de eigenaar (de grafelijkheid?) het perceel, na het verdwijnen van het kasteel, over heeft gedragen aan de plaatselijke overheid, die zich ontfemde over de minder bedeelde in de gemeenschap. Archeologische indicatoren maken het perceel uiterst "verdacht" en het belang hiervan is inmiddels aangegeven bij de bewoners. Vervolgonderzoek zal moeten plaatsvinden. In de grafelijke archieven te Den Haag is mogelijk een en ander te vinden. Eveneens zal er nauw contact worden onderhouden met de bewoners van het perceel.

Bernd Ooijevaar, 20 maart 2007, revisie: 26 april 2008

(red. Ben Dijkhuis)

©2007-2008

Geplaatst met toestemming van Bernd Ooijevaar.

Geraadpleegde bronnen en noten:

1 - Het Slothuis in Spanbroek stond direct aan het Wijseneinde (met de noordgevel in het water) op de plaats waar thans de BIK-fabriek staat. Achter het Slothuis werd later de houtzaagmolen gebouwd. De huidige Zaagmolenweg, Slotweg en het Slothuys zijn hier naar vernoemd.

2 - Het Slot te Aartswoud lag ten noorden aan de Slijksteeg (ook wel het Sikkerige-, of Noorder Wuiver genaamd), de verbindingsweg tussen de Schoolstraat en de Zuiderzeestraat.

3 - Westfries Archief, **Oud Rechterlijk Archief Berkhout**; bergnummer 4695, fol.171

4 - Westfries Archief; **Oud Archief Berkhout**; Toegangsnummer 1322, inv.nr.48
5 - (Met dank aan Jan Peereboom te Berkhout)

6 - J.C. Kort; **Repertorium op de lenen van de abij van Egmond 12e eeuw - 1650**; In: Ons Voorgeslacht 1998, blz. 91-92

7 - J. de Vries en F. de Tollenaere; **Etymologisch Woordenboek**. (Lit. 34a: J. de Vries, F. de Tollenaere)

Tevens werd ik er op attent gemaakt dat *de Burcht* ook kan verwijzen naar een dijk of kade. In die zin moet men denken aan het *borgen* of veilig stellen van het land welk de dijk of kade moest beschermen.

8 - Andries Schoemaker; **Korte Beschrijving van de oude adelyke huysen deszelfs Ruinen: deftige riddermatige hofsteden: hofsteden en plysier plaatsen gelegen in Westvriesland, Kennemerland, Waterland en 't land van Bloys voor sooverre die noch in wesen syn: nat leven getekent: en hier in een bondeltie bij een gebracht door Andries Schoemaker., 1 deel.**; MS Schoemaker KB 78 H 43 (Koninklijke Bibliotheek Den Haag).

9 - Theodorus Velius; **Chronijck van de stadt van Hoorn, daerin des zelve begin, opcomen, en gedenckweerdige gheschiedenissen tot op den tegenwoordigen iaere van 1604 int corte verhandelt en beschreven werden. Alles uyt verscheyden schriften by een versamelt, en in drie boexkens verdeelt door D.D.V.**; 1604. Zie ook (Lit. 102: Th. Velius)

Met verwijzing naar Velius schreef Jan Wagenaar (**Vaderlandsche Historie...**; 3e deel; Amsterdam 1770; blz. 475) over de "sterkte", maar plaatste dat in Hoorn.

A.J. van der Aa (**Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden**; (14 delen; Gorinchem, 1839-1851) vermeldt in de 1e helft van de 19e eeuw het volgende: *Filips de Goede, Hertog van Bourgondië, deed in het jaar 1426 alhier [dat is De Goorn] eene sterkte aanleggen, welke echter later weder vernield werd.*

H. Kollis (**Uit de historie van Berkhout**; Berkhout 1965/1968; blz. 21) haalt eveneens aan dat over de Burcht weinig bekend is en voegt toe: *Mogelijk is de sterkte in 1517 verloren gegaan, toen Berkhout gebrandschat werd door de wegtrekkende Geldersen.*

Het is duidelijk dat deze auteurs, zonder verder onderzoek te hebben gedaan, op elkaar terug grijpen.

Repertoria van talrijke lenen vind men in de jaarboeken van "Ons Voorgeslacht". Alle jaarboeken hiervan zijn recentelijk op cd-rom uitgegeven.

(Met dank aan Jan de Bruin, werkzaam bij het West-Fries Archief te Hoorn).

J. de Reus

Café “Het Nieuwe Kanaal”

Twee café's in Grosthuisen en nog geen vijftig meter van elkaar gelegen in de kerkebuurt van dit kleine dorp.

Beschreef ik in het vorige nummer van de Veenhoperkogge café “De Grost”, nu worden we ook nieuwsgierig naar “Het Nieuwe Kanaal”.

Was het een ouder dan het ander, en welke dan?

Jan de Reus hielp mij zoeken in burgerlijke stand- en notarieële stukken, opgeslagen en openbaar in het Westfries Archief.

Huis en erf aan de zuidzijde van Grosthuisen nummer 26, kadastraal C 324 groot 2 roeden en 80 ellen is in 1827 eigendom van Willem Schuitemaker, winkelier, getrouwd met Sijtje Beemster. Het pand is dan belast met een lening op schuldbekentenis, groot f 350,- (op 25-3-1842 nog f 175,-) tegen 4½% rente, verschuldigd aan Dirk Schuijtemaker Klaasz., landeigenaar en landman te Grosthuisen. Willem en Sijtjes enige dochter Elisabeth (Lijsbet) Schuitemaker zal de volgende winkelierster worden.

foto ca 1900 een groep dames en kinderen op hun zondags poseren voor de herberg om op de foto te gaan, zij zijn helaas niet bekend. (foto M. Weesie)

Willem Schuitemaker verkoopt het pand in 1868 voor f 400,-, inclusief de f 175,- vordering, aan zijn schoonzoon Jan Hinke, R.K. timmermans knecht te Hoogwoud, ten kantore van Cornelis Pan, notaris te Avenhorn. Jan Hinke sluit in 1869 een lening, groot f 600,- bij Jan van der Molen, houthandelaar te Beets (waarschijnlijk nieuwbouwplannen).

In 1875 lezen we dat Jan Hinke weduwnaar is van Elisabeth Schuitemaker, dochter van Willem Schuitemaker en Sijtje Beemster. Jacob Hinke, zijn broer, timmerman te Hoogwoud wordt dan toeziend voogd over Jans kinderen: Sijtje, Willem, Antje, Johanna, Jan en Aaltje Hinke. Nu lezen we ook dat Jan Hinke kastelein is.

Het pand, een kruidenierswinkel, werd dan na de nieuwbouw in 1869 een café.

Bij notaris Claas Boldingh te Hoorn verkoopt Jan Hinke het café op 22-10-1875 aan zijn a.s. zwager Jacob Koster, zonder beroep te Berkhout, voor f 2.000,-. Jacob Koster is dan nog minderjarig en heeft Hendrik Has, landman te Berkhout als voogd. Jacob Koster, gehuwd met Antje Schuitemaker, een dochter van Jan Schuitemaker, veldwachter, wonend in het westeinde van Grosthuisen (nu huisnummer 110) en Maartje Knol. Tussen 1877 en 1892 krijgt dit kasteleinsecht paar er acht kinderen. Dit grote gezin vertrekt op 19-7-1902 naar Bloemendaal.

In 1893 heeft Jacob Koster de herberg verkocht aan Germent Vos, schilder te Grosthuisen. Waarschijnlijk wordt de stal (voor paarden en rijtuigen) aan de oostzijde van het pand dan ingericht tot schilderswerkplaats. Ik heb het gekend met glazen deuren, gebruikelijk bij huis- en rijtuigschilders. Germent kwam van Twisk en zal er kastelein en schilder blijven tot 1934. Zijn eerste vrouw was Antje Hoek van Venhuizen, die na 10 jaar huwelijk kinderloos overleed. In zijn tweede huwelijk met Wijven Bakker in 1907 krijgt Germent Vos drie dochters, Jetske Antje, Antje en Petronella. Jaar op jaar verleent burgemeester Cornelis Wijdenes Spaans van Avenhorn een drankvergunning aan dit café dat dan het huisnummer 41 draagt.

Germent Vos herinner ik mij als schilder bij ons thuis. Ook kwam hij jaarlijks in mei, als de koegang geschrobd was, even helpen het staltje (demontabel zomerkamertje in de koegang) zetten. Door verzakking van de oude boerderij, nu huisnummer 118 waren er altijd wel wigjes en extra schoteltjes en werveltjes nodig om ons zomerverblijf netjes zes maanden te kunnen gebruiken. De man droeg een pruik en voor ons schoolkinderen was dat een aanleiding om hem na te roepen: “Vos, Vos, je pruik is los”.

“ Vos droeg een afschuwelijk slecht verzorgde rode pruik aldus Guus Geel-Beemster”.

Als nevenverdiensde, naast kastelein en schilder, had Vos ook de “goudkist”. Hij had een soort agentschap op Grosthuisen van een juwelier uit Hoorn. Zulke agenten waren op het dorp bekend met familiegebeurtenissen zoals anneming, huwelijk, huwelijksjubilea, verjaardagen en sterfgevallen. Momenten waarop mogelijk een kostbaar sieraad moest worden aangeschaft. Hij kwam dan met zijn kist met goud en zilver bij de klanten thuis. Hij verplaatste zich per hondekar.

foto ca 1950 genomen en nu als woning in gebruik. Te zien is nog waar het dakkapel heeft gezeten. (Foto D. Schuijtemaker)

Voor het café stond over de hele breedte op 2 x 2 palen een stevige balk met daaraan ringen om de paarden van cafébezoekers aan te kunnen vastbinden. Als schoolkinderen gingen wij “koppeltje duiken” over deze balk.

De rederijderskamer van Grosthuisen speelde in Café "Het Nieuwe Kanaal" tot 1898. De vereniging maakte toen een nieuwe start, ging

“Wilhelmina” heten vanwege de kroning van de jonge vorstin in dat jaar en koos voor het andere café vijftig meter verder.

Café Het Nieuwe Kanaal had bij de voordeur (waar een tochtschot was tegen koude oostenwind) en achter de twee Westelijke ramen een gelagkamer, een houten met wit zand bestrooide vloer en een alleraardigste kleine tapkast recht voor de deur. Er waren drie bedsteden naast elkaar in de achterwand met beddeurtjes naar de gelagkamer (hotelgasten!) en beddeurtjes aan de kant van het “achterendje” (privé-gebruik). Een “pronkkamer” van een kleine maat had glazen deuren in de oostgevel. Een met druivenranken en paradijselijke vogels beschilderd plafond maakte het vertrek tot pronkkamer.

Foto ca 1995 genomen oud heeft plaats moeten maken voor nieuw

Voor mij was het een leuke vondst dat het plafond van de westelijke pronkkamer in de boerderij “Mijn Genoegen”, die wij in 1953 betrokken, dezelfde sierbeschildering had. Zeker door Vos geschilderd. Helaas niet te handhaven en toen verdwenen.

De houten buitenwanden van café (hotel) Het Nieuwe Kanaal waren een ± 1880 modisch verschijnsel. Met horizontale en verticale groeven en crème geverfd verbeeldde dit zandsteenblokken.

Na de dood van Germent Vos in 1934 kwamen Wijkje Negenman, R.K. groentehandelaar, arbeider uit Gaasterland, zijn vrouw Marie Knijn van

Ursem en vier kinderen er wonen. In Grosthuisen kregen zij nog drie kinderen.

Dit gezin maakte in 1942 plaats voor de familie Hendrikus Koning; toen een echtpaar met 4 kinderen: er zouden er nog 9 bijkomen. Zij vertrokken in 1949 en maakten plaats voor Jacob C. Koopman en Grietje Groen met hun 2 dochters. Zij sloopten ±1960 het bouwvallige pand om er tot 1981 in een nieuwe woning te wonen.

In 1981 werden Geert en Simone Dolfing-Koster eigenaar, met hun twee zoons en één dochter. Zij vertrokken in 2009 naar Avenhorn.

D. Schuijtemaker.

Met dank aan Jan de Reus, die voor mij het archiefwerk deed.

Bron: WestfriesArchief bev.reg Avenhorn

Not. Avenhorn 1868 - a163, 1869 - a157, 1893 - a450

Not Bolding Hoorn 1875 - a272 en a275

Plan Stoomtram Hoorn- Purmerend

Onder leiding van de heer H.J.J. Verhoef, notaris te Avenhorn, vergaderden woensdag 11 oktober 1905 in "De Doelen" te Hoorn de afgevaardigden van belanghebbende gemeenten Avenhorn, Beemster, Beets, Berkhout, Hoorn, Oudendijk en Purmerend en dijkgraven en voorzitters van Beemster, Beetskoog, Beschoot, Drechterland en Westerkogge, tot het ontwerpen van een plan voor verbinding van Hoorn en Purmerend door een stoomtram. Het was verblijdend begin, toen dadelijk al de afgevaardigden het totstandkomen der beoogde verbinding hoogst gewenst verklaarden. Het resultaat der besprekingen was, dat het voorlopig comité opdracht ontving zich in verbinding te stellen met de Holl. IJz. S. Mij. tot het verkrijgen van aansluiting op de stoomtram Alkmaar Amsterdam, en om een technicus voorlopige ontwerpen te laten maken van twee routes. In die beide plannen zal de weg voeren vanaf Hoorn, langs het Keern, Berkhout, de Goorn en Avenhorn. Vandaar zal of de Beemsterdijk gevolgd worden langs Oudendijk en Beets, om over de Nekkerweg van Beemster aansluiting te verkrijgen in de hoek Nekker- en Rijperweg, of de Middenweg van Beemster volgende verbinding gevonden worden te Midden-Beemster. Door uitvoering van een der plannen kan wederom een zeer vruchtbaar deel van Noord-Holland uit zijn isolament worden verlost en daarmee tot meerdere bloei groter welvaren worden gebracht.

bron: Waterland Archief, Purmerender Courant 11 mei 1905.

Tulpen in Koggenland

Juli 2009

Ik sta vanuit de kamer te kijken over polder Beschoot richting Oudendijk. Het is volop bollenrootitijd. Op het weiland tegenover me staat een wagen met rollen netten. Het stuk bollenland is dus gerooid, een, twee dagen heeft het geduurd. Hoe anders ging het vroeger. Hand- en kruipwerk, vele uren lang. Ik heb geprobeerd om te beschrijven hoe in onze regio de bollenteelt is begonnen en hoe die zich heeft ontwikkeld. Drie mensen hebben me hun ervaringen verteld, een zoon van een kweker, een nog werkende kweker en een oud- bollenkweker. Verder heb ik boeken te leen gehad en haalde ik informatie uit het archief en uit kranten en ging ik kijken in het Tulpen-museum in Amsterdam. Al met al was het een boeiende speurtocht, dus ik hoop dat het ook voor de lezers een interessant verhaal heeft opgeleverd.

Geschiedenis algemeen

Hoe is de tulp in onze contreien terecht gekomen. Sultan Suleyman II regeerde van 1520 tot 1566 in Turkije. Hij liet prachtige paleizen bouwen en liet in de tuinen veel tulpen aanplanten. Van nature groeit de tulp in de N.O. Berggebieden van Turkije, in de Kaukasus en in de landen ten Noorden van de Himalaya. Reizigers en handelslieden zullen bollen uit die gebieden meegenomen hebben, o.a. langs de Zijderoute en die naar het hof in Istanbul hebben gebracht. De handel op de Levant, het gebied aan de Oostkust van de Middellandse zee, heeft gezorgd voor het verspreiden van de tulp naar Venetië, Spanje, Frankrijk, België, Engeland en Nederland. De ambassadeur in Istanbul van de Habsburgse keizer Ferdinand de eerste heeft hier ongetwijfeld ook aan bijgedragen. Hij was een Vlaming met grote belangstelling voor de tulp. In 1611 benoemde Nederland een eigen gezant aan het Turkse hof. Carolus Clusius, in dienst bij de keizerlijke tuinen in Wenen was zeer geïnteresseerd in planten en kreeg van over de hele wereld nieuwe dingen toegestuurd. En toen hij in 1593 in Leiden als hoogleraar werd benoemd plantte hij ook daar veel tot dan toe onbekende gewassen in de Hortus Botanicus, waaronder een tulp die in 1594 voor het eerst bloeide en die de start moet zijn geweest van de bollenteelt in Nederland.

De tulp in de kunst

De tulp is in alle landen waar hij geteeld werd een geliefkoosd onderwerp in de kunst geworden. In Turkije op tegelwanden, op gewaden en wandkleden en dan met name de heel smalle tulp met spitse bloembladen, de zgn. naaldtulp. In Spanje en Portugal werd hij eveneens veel op tegels

afgebeeld en ook in Nederland was lange tijd de tulp een geliefde bloem voor op tegels en op schilderijen in bloemboeketten. Een tegelfabriek in Hoorn maakte heel specifiek een afbeelding van een tulp op twee tegels onder elkaar. Het Frans Halsmuseum in Haarlem heeft een aantal werken van Judith Leyster uit de 17e eeuw met tulpen gemaakt voor een zgn. Tulpenboek, gebruikt als een mooi uitgevoerde catalogus. Ook in ons eigen Westfries Museum kun je tulpentegels bewonderen. En je hoeft maar in toeristen- en souvenirwinkels rond te kijken om te ontdekken dat tulpen in alle mogelijke verschijningsvormen een kenmerk van Nederland zijn. En wie kent niet het lied "Tulpen uit Amsterdam"? Tijdens de zogenaamde Tulpomania, de windhandel in tulpen in de 17e eeuw, hebben mensen vermogens gewonnen en verloren met het verhandelen van 1 of een paar bollen voor exorbitante prijzen. Na het ineensinken van de markt in febr. 1637 werd het rustiger, maar bollen zijn vanaf die tijd toch altijd geteeld, zij het slechts in vrij kleine hoeveelheden. De soort die lange tijd heel geliefd was, de Semper Augustus, met een gevlamde kelk bleek veel later een door een virus aangetaste soort te zijn. Het virus wordt overgebracht door luis en de soort werd verboden. Pas na heel veel experimenteren slaagde men er in een gevlamde virusvrije tulp te telen.

Bollen rooien met de hand: van l.n.r. Dorus van der Gulik, Piet Jonker, Rem van der Gulik en Theo van der Gulik. (foto M. Weesie)

Bollenteelt in onze regio

De teelt werd eerst alleen op de geestgronden bij Lisse en Hillegom toegepast, later ook in de Langedijk en in de Streek. In de Langedijk was

het niet succesvol, in de Streek wel. Daar bloeide de teelt en werd zelfs een veiling gebouwd voor bloembollen. Tegenwoordig vind je er minder tulpen dan bij ons. Vanuit de streek kwam ook een van de eerste bollentelers naar Avenhorn. Dat was Pieter Mantel die zich vestigde aan het West in Avenhorn. Twee ander eerstelingen waren Brandewee en V.d.Lee op de Kathoek. Beide laatsten teelden ook nog grove groenten, Mantel teelde alleen bollen. Over deze drie leest u verderop meer. Bijna alle tuinders die met bollen begonnen en dat waren er heel wat in onze dorpen, teelden ook nog groente. Je kreeg nl. maar voor ong. 10% van je grond teeltrecht van de overheid. Teeltrecht werd verhandeld onder particulieren, maar soldaten die na de mobilisatie voor de eerste wereldoorlog weer thuis kwamen kregen het gratis. De mensen die na de tweede wereldoorlog naar Indië gingen kregen het bij terugkomst ook. Dit systeem van teeltrecht is pas halverwege de zestiger jaren van de vorige eeuw afgeschaft.

De pioniers in onze gemeente

Bollenkwekers van het eerste uur in Avenhorn, Grosthuisen (de Kathoek) en De Goorn waren: P. Mantel, R. Brandewee, D.v.d. Gulik, J.v.d. Lee, J. Ruiter, P. Smal en W. Schouten.

Piet Mantel, in Bovenkarspel geboren in 1861 kwam in 1897 naar Avenhorn. In 1899 ging hij weer terug naar De Streek, maar in 1915 vestigde hij zich voorgoed aan het West met vrouw en twee dochters en één zoon, eerst op no. 79, later werd dat no. 93, tegenover het voormalige notarishuis. Ze woonden in een houten huis. In de dertiger jaren werd er een stenen bollenschuur gebouwd, voor die tijd heel vernieuwend. Telers uit de buurt konden er tegen betaling ook hun bollen brengen om te drogen. Zijn land had hij rondom z'n woning. Enkele jaren na de schuur kwam er ook een stenen huis met de naam Rembrandt, de tulp die Mantel kweekte. Zowel schuur als huis staan er nog. Mantel was een harde werker en een wat typische man. Hij liep of op blote voeten of op sloffen. Hij experimenteerde graag om een nieuwe soort op de markt te brengen. Leverbare bollen gingen naar de exporteur of naar de veiling, plantgoed bleef op het bedrijf. Hij had de hulp van twee vaste medewerkers, de broers Laan.

De families Brandewee en v.d. Lee woonden op de Kathoek tegenover het carrosseriebedrijf van Oud. Reinier Brandewee was de bollenteler, z'n broer Jacob was kleermaker. Beiden waren ongetrouwd. Cor Leek was in vaste dienst bij Brandewee en hij heeft later het bedrijf overgenomen. Zijn grond lag in polder Beschoot. De baas zelf bleef op het bedrijf en de knecht voer met de motorschuit via de overhaal in Grosthuisen naar het land. In de polder stond een schuur, die je vanaf de Slimdijk kon zien. Daar werden de

bollen na het rooien eerst opgeslagen om later met de schuit naar de Kathoek gebracht te worden. Een ploegje vrouwen pelde ze daar en ze kregen een voor die tijd goed loon voor hun werk. Het werd als het pellen gedaan was in één keer uitbetaald.

In de schuur achter huis konden ook hier telers hun bollen brengen om te stoken in de periode augustus tot november. Dat stoken is nodig om wortelvorming tegen tegaan, zodat de bollen beter bestand zijn tegen eventuele vorst als ze weer geplant worden. Het stonk er altijd naar een ontsmettingsmiddel tegen luis. Bollen broeien deed hij niet. Eén van zijn succesvolle bollen was de tulp Pink. Vlak voor de oorlog bouwde Brandewee nog een glazen kas achter de bollenschuur.

Met drie families had ik een uitvoerig gesprek. Ze hebben me heel veel verteld over hun eigen geschiedenis of die van hun familie en natuurlijk over het vak. U vindt hun verhalen, zo goed mogelijk door mij opgeschreven, hier onder. Soms zult U dezelfde dingen meer dan een keer lezen, maar dat heb je als het over hetzelfde beroep gaat. Als eerste vindt u hier het verhaal van dhr. Gerard van der Lee.

Het verhaal van Gerard van der Lee

De families van der Lee waren de burens van Brandewee. Tussen hun huizen, nu Kathoek 15, 16 en 17 was een slootje waar de schuiten lagen om naar het land in Beschoot te kunnen varen. De twee broers van der Lee woonden in het dubbele woonhuis dat nieuw gebouwd was. Jan en Jacob. Jan was veehouder, Jacob was tuinder en bollenkweker en werkte als kassier bij de Boerenleenbank. Jacob en zijn vrouw hadden samen twaalf kinderen. Een deel van hun land, ruim een hectare, lag in Beschoot en heette "Duifie". Bij het woonhuis lag nog ongeveer driekwart hectare in een strook langs de weg, dat was eigendom.

Later zijn op het Oostelijk gedeelte twee huizen gebouwd, nu nr. 128 en het huis van J. v. Diepen. De rest werd verhuurd aan kwekerij Beuling. Maar dat alles gebeurde nadat het bollenbedrijf naar De Goorn was verhuisd. Op de plek waar nu het bedrijf "MO design" is gevestigd stond een oude stolpboerderij die werd afgebroken en vervangen door twee woonhuizen, die later weer vervangen zijn door het huidige pand, waar ook nog de Rabobank in gevestigd is geweest waar Jacob en later zijn opvolger Gerard, onze verteller, hebben gewerkt.

Het begin

Jacob was tuinder en is vermoedelijk in z'n diensttijd in de mobilisatie voor de eerste wereldoorlog door een dienstmaat, Hein Zeestraten geïnspireerd

om met bollen te beginnen. Jacob was toen 24 jaar en Zeestraten raadde aan om lelies, *lilium candidum*, en droogbloeiërs, *colchicum majorem* te gaan telen. Zeestraat kwam uit de bollenstreek en vandaar waarschijnlijk zijn advies. Vooral de lelies brachten veel op. Tot 50 cent per bol. De droogbloeiërs wat minder. Later kwamen er tulpen bij, o.a. Brilliant Star, v.d. Hoef en Bartigon, vroege en Rose Copland en Avelange de late soorten. Vroege en late soorten telen was ook met het oog op het spreiden van werkzaamheden verstandig. De grond is maar één keer in de zes of zeven jaar geschikt voor bollen, met het oog op ziekten en daarom werd er afgewisseld met grove groenten. Op de paadjes tussen de bollenbedden werden pastinaken geteeld en op de grond na het rooien kwamen nog sperziebonen te staan. Na de oogst in juli/augustus werden de bollen gepeld door de kinderen van der Lee. Vanwege het verbod op kinderarbeid mocht dat officieel niet. Je moest dus goed opletten of er geen controle in aantocht was. Een keer herinnert van der Lee zich ging het gerucht, POLITIE en alle kinderen maakten dat ze weg kwamen. De gepelde bollen die groot genoeg waren, 10 tot 12 centimeter in omtrek werden door de vrachtrijder in manden opgehaald en naar de veiling gebracht voor export naar het buitenland. In Avenhorn waren een paar transportondernemingen Jan Baas, Piet Pronk en Simon Laan. De ene reed een keer per dag naar de veiling de andere twee keer. De bollen gingen naar de veiling de HoBaHo (Hollands Bloembollen Huis) in Lisse en daarvoor nog naar Bovenkarspel. De manden, tot de rand gevuld wogen heel wat kilo's en werden allemaal met menskracht in de vrachtwagen getild en bij de veiling er weer uit. Op de manden stond een zwaan (het logo van HoBaHo) als herkenningsteken. De manden waren eigendom van de veiling. Als de lading op de veiling kwam waren de bollen door het schudden soms tot onder de rand gezakt en dat gaf dan wel eens problemen.

22-8-1957 bloeiende Colchicum Major in de schuur bij van der Lee niet geplaatst door omstandigheden. (foto vd Lee)

Verwarming

In de duinstreek groeiden bollen niet zo hard, maar je hoefde niet zo vaak van teelt te wisselen omdat er minder ziekte voorkwam. De grond hoefde daar ook niet zo diep omgezet te worden, maar ongeveer 15 centimeter. In onze regio groeien de bollen op de klei veel harder. In één jaar tijd kunnen ze van maat 6

naar maat 12 groeien. In 1940 verhuisde van der Lee naar De Goorn waar hij z'n bollenschuur eerst nog verwarmde met 4 pits petroleumstellen met daarop een staalplaat. Er werd gestookt vanaf half augustus tot de planttijd. Broeien deed Jacob ook al op de Kathoek. Daar werd een kas gebouwd achter de bollenschuur. Na de verhuizing bleef er nog een stuk tuin in Grosthuizen. Een neef deed het werk op het land, tulpen werden soms uitbesteed. In de oorlog was het moeilijk maar na 1945 ging het steeds beter en exporteerden ze naar Amerika. Toen Jacob van der Lee stopte heeft Jan jr. het bedrijf na z'n dienstdtijd in Indië overgenomen. Op de tuin in Grosthuizen grazen nu paarden.

Nico Schouten vertelt

Nico heeft het bedrijf van z'n vader overgenomen en werkt daar nog steeds nog met zijn vrouw. Hij vertelt dat in De Goorn heel veel tuinders zaten en dat ze bijna allemaal naast grove groenten ook een perceel bollen teelden. Zo ook zijn vader die na de oorlog met bollen erbij begonnen is. De jongens die uit dienst kwamen en later ook de Indiëgangers kregen gratis teeltrecht van de overheid. Ook was er teeltrecht in eigendom van kloosters, die het weer verhuurden of verkochten. Teeltrecht was de vergunning om op een deel van je grond bollen te kweken, zo ongeveer op 20% van je grond, zo ongeveer 75 roeden. Had je geen eigen grond genoeg dan huurde je grond bij een boer of tuinder. Een oom van Nico kreeg als oud soldaat ook zo'n teeltrecht en werkte samen met Nico's vader. Op één hectare teelde vader Schouten kool, bieten, witlof, bloemkool, augurken, sjalotten en dus ook bollen. Toen Nico's vader stopte nam Nico het bedrijf over en vanaf ongeveer 1976 teelde hij alleen nog bollen.

Broeien

De eerste jaren waren de bollen alleen voor de verkoop. Omstreeks 1953 had vader Schouten al geprobeerd om in de kelder bollen te broeien onder een lamp. Dat werd geen succes. Je kreeg te veel "kiepers, waterstelen". Later werden de bollen eerst buiten in kistjes opgekuild tot de kerst. Dan gingen ze de schuur in op tafels en na drie weken stonden ze dan in bloei en konden de bloemen naar de veiling. Je broeide in die tijd alleen incurante bollen, de rest ging als bol in de verkoop. Een commissionair regelde de verkoop. De veiling stond garant voor het geld. De koper gaf 2,5 % aan de veiling, de verkoper ook. Vroeger ving je je geld één keer per jaar, tegenwoordig drie keer per jaar, in september, november en januari. Vooral in de begintijd was het dus zuinig, zuinig doen om met het een keer per jaar geïnde geld een heel jaar alle kosten te betalen. Nu gaat dat iets gemakkelijker. Wel gaf de bank oogstkrediet.

Op het land

Vroeger zette je de bollen in regels van 10 naast elkaar, tegenwoordig in regels van 8. Het was allemaal kruiwerk, zoals ook Jan Ruiter vertelde. Geultje maken, knieën op een plank, bollen zetten, geultje weer dichtgooien met de grond uit de vorige geul. Op de klei in onze streek is bedekken met de uitgegraven grond genoeg, op de geestgronden achter de duinen moeten de velden ook nog met stro gedekt worden tegen het stuiven. De gebroeide tulpen boste je 's morgens in alle vroegte en dan bracht je ze zelf naar de veiling. Daar werden ze dan verpakt en op veilingkarren gelegd en geveild. Ook dat was nog handwerk. Dan wachten op wat ze opbrachten en dan weer op huis aan. Eerst gingen de bloemen naar Beverwijk en na verschillende fusies in de veilingwereld naar Rijnsburg, dé bolbloemenveiling. Bossen tulpen zorgden voor een geregelder inkomen, want de veiling betaalt daarvoor één keer per week uit. Tegenwoordig zien

1989 Nico Schouten met de Agria bollen ploegen met op de achtergrond bollenrapers (foto fam Schouten)

we de wagens van De Vries rijden die de bossen tulpen van verschillende telers aflevert bij de veiling. Op de computer kun je dan de uitslag vinden. De werkzaamheden op het land zijn als volgt: oktober, de bollen gaan de grond in. Maart/april ziek zoeken; april/mei koppen; juli/augustus rooien en pellen. Daarna drogen en klaarmaken voor broei en opnieuw bollen

planten. Alhoewel veel werkzaamheden gemechaniseerd zijn zoals planten, koppen, rooien en spuiten, pellen Nico en Marion in de zomer met de pelrobot. Tegenwoordig gaan de bollen in curvers, plastic bakken, naar de veiling, vroeger werden rieten manden gebruikt. Bij het rooien worden en werden eigen kisten en bakken gebruikt. Om te veilen krijg je fust van de veiling. Broeien van bollen steekt heel nauw. Als je een bol doorsnijdt zie je de hele bol al piepklein zitten. Als het stampertje zichtbaar is moet de bol 2 weken tussen 17 en 20 graden staan. Daarna vraagt hij 16 weken een temperatuur van 9 graden, Vervolgens moet de temperatuur weer naar 20 graden om de bloem zich te laten ontwikkelen. Een soort waar Nico altijd veel succes mee heeft gehad is de Comet, een oude cultivar.

Links, 1980 bollen pellen in de schuur bij Nico Schouten, rechts bollen schonen op de band samen met zijn vrouw Marion in 2007

(foto l. fam. Schouten, r. M. de Reus)

Jan Ruiter vertelt over z'n liefde voor de bollenteelt

Jan Ruiter is geboren in 1924 in een groot gezin dat op het West woonde, z'n vader was boerenarbeider. Na 8 jaar lagere school ging hij werken bij Brandewee, die naast groenten ook een klein beetje bollen teelde. Dat 8e jaar lagere school was niet nodig geweest, maar z'n vader was niet tijdig genoeg op de hoogte van de toelatingseisen voor de tuinbouwschool. Als boerenarbeider vertelt z'n zoon, was je niet zo goed geïnformeerd als mensen met meer scholing. Maar Jan ging na de 8e klas naar de tuinbouwschool. Eerst twee dagen in de week, later nog één. Verder werkte je. Tijdens de tuinbouwopleiding kwam hij dus terecht bij R. Brandewee op de Kathoek. Die had z'n land in polder Beschoot ongeveer recht achter café De Grost. Hij had vier mensen in dienst en teelde naast de groenten tulpen, gladiolen en crocussen. Ongeveer 10% van de grond was voor de bloemen en de rest voor de grove groenten, kool, bieten, wortelen. Die verscheidenheid van bloemen sprak de jonge Ruiter aan. Ook was Brandewee in voor

vernieuwingen. Als het lang droog weer was gingen ze met de motorschuit vanaf de Kathoek via de overhaal in Grosthuizen naar het land om daar met een soort brandslang handmatig de bollen te beregenen. Na vier jaar ging hij bij een broer van z'n vader werken en daarna brak de oorlog uit. Hij moest onderduiken en op z'n tweede onderduikadres, bij twee veehouders in Zwaagdijk, kreeg hij de gelegenheid om een beetje tabak te verbouwen, waarmee je in die jaren aardig kon verdienen. Z'n ouders adviseerden om het op een spaarbankboekje te zetten en ofschoon het zakgeld dat hij per week mocht houden karig was is hij z'n ouders voor dat advies altijd dankbaar gebleven. Een bedrag van fl. 600 was in die tijd een flink bedrag als je iets voor jezelf wilde beginnen en dat was het doel van Jan. Tijdens z'n diensttijd na de oorlog groeide het kapitaaltje gestadig, zodat hij daarvan een partijtje tulpen kon kopen om voor zich zelf te beginnen. Niet bij z'n ouders, waar hij nog woonde maar bij iemand in het dorp mocht hij een klein schuurtje bouwen en de allereerste bollen werden in de grond gestopt.

Toen Ruiter verkering kreeg met een dochter van Kunst, het timmerbedrijf, ging hij echt voor zichzelf beginnen. Als de bollen even geen tijd vergden opperde hij bij het bedrijf van z'n aanstaande schoonmoeder, die na het overlijden van haar echtgenoot het bedrijf met de oudste zoons had voortgezet. Toen het jonge stel ging trouwen trokken ze eerst bij haar moeder in maar toen de oudste zoon ook trouwde moesten ze verkassen.

1980 Tulpen bossen bij Nico Schouten met de hulpjes (foto fam Schouten)

Naar Grosthuisen

Jans vader had gehoord dat de drie broers Schouten in Grosthuisen, nu de boerderij de Agathahoeve, land te koop hadden. Hun knecht Jan Knijn wilde nl. trouwen en ze zouden een huis voor hem bouwen dus moest er geld vrijgemaakt worden. Jan Ruiter er met z'n vader op af. Het land, tweeënhalve hectare, moest fl. 13000 kosten. "Ho, ho zei de oudste broer Klaas, is dat niet wat veel, die jongen moet ook nog wat kunnen verdienen". Maar Jan Ruiter dacht, het is goed, dat geld kan ik vast wel lenen van m'n schoonmoeder en hij vond het een goede prijs. Alleen hadden de broers niet zo veel haast om naar de notaris te gaan, maar uiteindelijk was het geregeld en was Jan Ruiter eigenaar van een lap grond midden in Beschoot. Nu nog een huis. Dat wilde eerst niet zo goed lukken, maar ook daar wilden de broers Schouten bij helpen. Van de boomgaard aan de overkant van de weg werd een stuk afgehaald en daar werd zowel voor Knijn als voor Ruiter een huis gebouwd. De jongste broer vond dat eerst niet zo prettig, want dan kon hij niet meer over het land uitkijken maar uiteindelijk was hij degene die het vaakst bij z'n burens aan de overkant binnenliep en zich met de kinderen bemoeide. Tot ongeveer 1960 was al het werk in de tuinbouw en de bollen handwerk. In november gingen de bollen in de grond. Al kruipend werd regel voor regel gezet. Een bed was één meter breed en je schoof op een plank steeds een regel op de plantgootjes werden door een raamwerk van te voren aangegeven. Met grond die je uit een nieuw bed weghaalde gooide je de vorige dicht. De werkdag was lang. Twaalf tot veertien uur was heel gewoon en dan al dat gebukt werken!

Veel handwerk!

In de 1^e helft van de vorige eeuw begon je in de bollenrooitijd al om 4 uur 's morgens en werkte je tot 6 uur 's avonds. Het was aangenomen werk. Als je goed was kon je 1000 regels rooien in een dag en dan had je fl. 10.- verdiend. Maar dat betekende wel dat je broodtrommeltje in het padje naast het bed stond en dat even pauzeren er niet bij was. Een boerenarbeider verdiende fl. 6.- per dag en in de werkverschaffing in de Wieringermeer ving je hooguit fl. 4.- per dag. De eerste jaren dat Ruiter een eigen bedrijf had werd er nog zo gewerkt. Later zorgden de vakorganisaties er voor dat de werkomstandigheden verbeterden en dat het niet langer aangenomen werk was maar dat er uurlonen kwamen. De oogst aan bollen kon je niet altijd kwijt. De minimumprijs was 3 cent per bol. Daar beneden mocht je niet verkopen. Dan gingen de bollen naar het surplusfonds en dan werden ze vermalen voor veevoer. De teler kreeg dan een bijdrage uit het fonds. Het surplusfonds bedroeg zichzelf door de 10% bijdrage die elke teler voor

z'n verkochte bollen moest afdragen. Dat wil zeggen 10% van de minimumprijs van 3 cent. Verkocht je je bollen voor bijvoorbeeld 5 cent dan was die 2 cent volledig voor de teler. Het is Ruiter, door aparte soorten te telen, meestal gelukt om buiten het fonds te blijven. Alleen tot ongeveer 1965/66 heeft Ruiter naast bloembollen ook grove groenten verbouwd. Daarna is hij overgestapt op louter bollen en tevens is hij toen ook gaan broeien. Voor de uitbreiding moest er geld van de bank komen. Iemand van het hoofdkantoor kwam praten en zei "nee" dat lukt toch niet. Hetzelfde gebeurde toen er iemand kwam praten op een vakbijeenkomst over broeien. Volgens die man was broeien hier tot mislukken gedoemd, je kon beter ook lelies erbij gaan telen. Maar Ruiter die van jongs af aan z'n ideaal van een bloeiend bollenbedrijf voor ogen heeft gehouden zette z'n eigen idee voort en slaagde. Hij zegt: "Als je je idealen voor ogen houdt dan overwin je ook wel je tegenslagen". Zet je er met al je werkkraft en idealisme voor in. En als je nu het bedrijf ziet dat door twee zoons is voortgezet kun je het met deze instelling wel eens zijn. Ruiter heeft altijd gewerkt met een commissionair, de tussenpersoon tussen handelaar en kweker. Als je met je commissionair een vertrouwensband hebt, als je van elkaar op aan kunt is dat vind hij een prettige manier van werken. Je kunt er van op aan dat je de afgesproken prijs voor je bollen vangt en hij kijkt ook voor je rond bij z'n andere relaties als je bv. bollen tekort komt om te broeien. Ruiter heeft altijd met één commissionair gewerkt. Pas als die stopte kwam z'n opvolger. Eerst was dat Piet Grootes, daarna Gert Bos en tegenwoordig verzorgt Dick de Wit het. Grote bedrijven doen vaak alles zelf, maar Ruiter heeft altijd met een commissionair gewerkt.

2007 Bollen roden bij Nico Schouten met een machine is anno 2007 door middel van nettenteelt met weinig mensen veel werk verzetten. (foto M. de Reus)

Zuur

Een groot probleem in de bollenteelt is het zuur, een schimmel veroorzaakt door luis

die de al aanwezige bloem in de bol vernietigt. De klant krijgt dan in het volgende voorjaar geen bloeiende bollen. De ziekte kan zich al voor de bloei openbaren. Je verwijdert op het land dan de zieke bollen. Maar ook na de oogst kunnen er nog bollen aangetast zijn. Als je ze dan niet gauw genoeg weet te verwijderen kan de hele partij aangetast worden doordat de

zieke bollen ethyleengas uitstoten. Als een partij verkocht is mag er maximaal 2 a 3% zuur in zitten. Is het meer dan mag de partij geretourneerd worden binnen 14 dagen. Soms mag de kweker dan nog herleveren. Als er zuur geconstateerd wordt terwijl de partij nog bij de exporteur is kan de kweker nog daar de zieke exemplaren er uit gaan zoeken; de kweker blijft tot 1 oktober verantwoordelijk. Het is niet duidelijk waardoor het zuur ontstaat. De snelheid waarmee alles gaat en de mechanisatie, zouden een oorzaak kunnen zijn. Ruiter heeft verschillende soorten gekweekt, maar veel succes heeft hij gehad met een laag, vroeg tulpje (Brilliant Star) dat zoals hij zegt "bestemd is voor mensen die het niet zien". Hij broeide dat tulpje dat ongeveer twee weken voor kerst gaat bloeien en dat dan ongeveer twee maanden blijft doen. Bijna alles werd geëxporteerd naar Scandinavië, waar het op de kerkhoven gezet wordt. (Degenen waar het voor bestemd is zien het niet) Brandewee telde dit tulpje al, voornamelijk rode en een klein beetje gele en Ruiter is er altijd mee doorgegaan. Nu neemt het langzamerhand af, de mensen willen weer wat anders. De eerste telers die met broeien zijn begonnen waren naast Ruiter, Laan, v.d.Gulik, Smal (Oudendijk) en Groot (in Berkhout). Het centrum van de broeierij was Rijnsburg en de telers daar kwamen hier hun bollen kopen. Nu broeien alle kwekers. Jan Ruiter eindigt het gesprek met: "Veel mensen zeggen als je hun vraagt, zou je het net zo doen als je nog eens opnieuw kon beginnen NEE. Dan zou ik iets anders gaan doen" Maar Jan Ruiter is nog altijd enthousiast en zegt. "Ik zou het zo weer doen, m'n werk is/was m'n hobby en andersom".

Dank voor deze boeiende verhalen!

Grothuizen, Greetje Busman.

Bronnen:

interviews met: Hr. G.v.d.Lee, Hr. J. Ruiter, Hr. N. Schouten

Streekarchief Hoorn - gegevens burgerlijke stand

fiche 22 blad B 33- B 62 inv. nr. 5 Brandewee

fiche 31 blad L 31- N 60 inv. nr. 6 Mantel

fiche 30 blad L 1- L 30 inv. nr. 6 V.d. Lee

Literatuur

- Twintig Eeuwen West- Friesland Ach Lieve Tijd deel: Westfriezen en hun handel en nijverheid - Handboek voor de Bloembollenteelt en - Handel door P. G. Balkenende - cultuur technisch adviseur NV Hollands Bloembollenhuis ter gelegenheid van het 40- jarig bestaan 1921- 1961 van N. V. Holland's Bloembollenhuis te Lisse
- 100 jaar veilingen in de tuinbouw, hoofdstuk VI . L. Gijsberts en J. Th. M. Zwetsloot
- Tulp 400 jaar door Hans v. d. Sloot
- Het Tulpenvirus door Daniëlle Hermans
- Tulpengekte door Mike Dash
- Tulpenmuseum in Amsterdam, hoek Prinsengracht Egelantiersgracht

Schoolfoto Avenhorn 1909

Schoolfoto geschonken door mevr. N. Schuitemaker. De foto is genomen in 1909, de leerlingen staan voor de openbare school in Avenhorn tegen het talud aan de noordzijde van de Groene Toren. Tot 1921 gingen diverse gezindten naar de openbare school om les te volgen. In januari 1921 trad de wet in werking dat vanaf dat moment protestante en katholieke scholen volledig door de regering werden betaald en was scheiding van scholen een feit. 1 augustus 1921 werd de katholieke school in de Goorn geopend. Op de foto op de voorste rij in het midden zit Nel (Cornelia) Braas geboren 18 januari 1903 in Avenhorn zij was 6 jaar op deze foto. Bovenste rij links staat vermoedelijk Jan Braas geb. 23 mei 1901 en op de 2^e rij 2^e van rechts Jaap Braas geb. 7 april 1899. Alle drie kinderen kwamen uit het gezin Gerrit Braas landbouwer en Trijntje Spil toen wonend op Avenhorn nr 126. Van de 52 in de gemeente ingeschreven kinderen in 1909 staan hier 32 kinderen op de foto:

Dirk de Boer
Jacob Smal
Maria Prinse
Catharina Prinse
Guurtje Prinse

Johannes Boots
Simon Boots
Petrus Boots
Tijmen de Haan
Johannes de Haan

Jacob Schouten
Jacoba Mol
Cornelis Spaans
Jan Braas
Jacob Braas

Cornelia Braas	Lieuwkje vd Meulen	Maria Bakker
Annetje Mol	Hendrik Bakker	Hendrikje Schouwe
Lourens Mol	Cornelis Boots	Pieter Spaans pz
Germent Vos	Cornelia Boots	Jan Spaans
Arend Veen	Jacob Boots	Marijtje Spaans
Dirk Koning	Johannes Moerbeek	Hendrik Sjoers neef
Petrus Koning	Jacob Smit	Grietje Leeuw
Johannes Koning	Nanning Visser	Pieter Leeuw
Gerrit Kunst	Pieter Visser	Jan Baas
Jan Prins	Gerrit Martinus Tromp	Pieter Smit pz
Trijntje Prins	Trijntje Gerbranda	Pieter Hes
Elisabeth Hoogland	Tromp	
Wieger Harmen vd	Cornelis Dikstaal	
Meulen	Maria van Westen	

Meester Dirk Le Clerc (r. op de foto), werd in 1874 aangesteld als onderwijzer in Avenhorn. Hij was afkomstig uit Souburg vlak bij Middelburg. In 1882 liet hij een herenhuis bouwen aan de Walingsdijk wat later een woning en winkel “bazaar De Akerboom” van Aafje van Zwart-Edam werd. Hij trouwde in Avenhorn zijn vrouw Hilletje Nieuwenhuizen die hier in Avenhorn geboren was en kregen samen 4 kinderen. In 1890 werd hij benoemd als hoofd der school in Avenhorn. Op 1 september 1921 vertrok hij samen met zijn vrouw naar Wijk aan Zee.

Juffr. Grietje Sjoers (l. op de foto) geboren in 1864 in Bovenkarspel begon in 1885 vanuit Westwoud op de lagere school in Scharwoude waar zij inwonend was bij Maarten de Jong. In 1900 werd door de gemeenteraad een wijziging van wijkverdeling voor schoolgaande kinderen ingevoerd. Hierdoor verminderde het aantal leerlingen in Scharwoude met 9. Deze leerlingen werden in Grosthuisen ondergebracht. Het gevolg hiervan was dat met 1 januari 1901 te Scharwoude, buiten het hoofd der school geen tweede onderwijskracht meer werkzaam was. In datzelfde jaar werd Grietje Sjoers door de gemeenteraad benoemd tot onderwijzeres in Avenhorn. Vanuit Scharwoude ging zij bij de familie Le Clerc inwonen. Na vertrek van Dirk Le Clerc in 1921 heeft zij in Avenhorn nog een jaar als hoofd waargenomen. Op 23 november 1922 vertrok zij ook en ging terug naar Wognum.

Bron: gemeentearchief Avenhorn 1909, Westfries Archief Hoorn
Bevolkingsregister Avenhorn, Westfries Archief Hoorn
aantekeningen K. Olij †

Ledenlijst
Avenhorn
 mevr. Beoletto-Moerbeek
 J.M. Blankendaal
 C. Bos
 P.J. de Boer
 T.C. Bouwman
 M. Braas-Manshanden
 B. Deen-Leek
 J.N. Dekker-Blank
 P. Dikstaal
 G.G. Dolfing
 W. Geel
 K. Floris
 J.C. Gerritse
 H.W. van der Gulik
 A. Henneman
 A.B. Jonker
 W. Jonker
 N. Koning
 G. Kramer-Porsius
 T.H. Laan
 C. Laan-Leek
 G. v.d. Lee
 F. Potveer
 J. de Reus
 E. Rus
 D.W. Schoenmaker
 E.J.N. Seuren
 T. H. Smal
 H. Vlaar-Floris
 K. Vink
 S. Wassenaar
 G. Weel
 T.W. Wever
Beemster
 C. Schuijtemaker
 A.M. Schuijtemaker
Berkhout
 J.J.M. Besseling
 mevr. Dikstaal-Beemster
 H. Smit
 J.C. Smits
 J.R. Peereboom
 C. Vlaar
 G.J.M. Zonneveld
Den Haag
 Th. Bosma
Dronten
 A.E. van den Berg-Schuijtemaker
De Goorn
 H.E. Blank
 A. Blom
 E.J.v. Kooten
 N.M. Laan
 J.C.G. v.d. Lee
 F.H. de Rooij

W. Smal
 J.T. Wijker-van Diepen
Grosthuisen
 K.J. Bierman
 R. Bouwman
 G.W. Busman
 L. van Efferen
 P.M. de Jong
 G.M. Jonker
 M. Knijn-Beemsterboer
 J.H. Leeuw
 W.J. Mans
 D. Rinkel
 mevr. P. Ruiter
 H.J.A. Ruiter
 W.D. Schoenmaker
 D. Schuijtemaker
 D.C. Schuijtemaker
 J. Schuijtemaker.
 N. Smal
 C.J. Weesie
 P. V. Wiltenburg
 M. De Wit-Belkom
 S.R.E. Ydo
 E. Zuidland
's Gravenpolder
 J. Spaans
Heerhugowaard
 T.H. Hollenberg
Hensbroek
 E.D. Dekker
Hoofddorp
 J. Belkom
Hoorn
 J. Baas
 H. Cornelisse-Beuving
 G.P. Vlaar
 M. Weesie
Middelburg
 H. Brinkman
Middenmeer
 D. Kramer
Midwoud
 H. Nijholt
 M. de Reus-Klok
Mijzen
 T. De Jong-Beemsterboer
Oudendijk
 H.N.G. Bart
 P.W. vd Heide
 M. Kalf
 A. de Reus
 R. Voetman
 B. de Weerd
Scharwoude
 M. Bolluit
 J. Dolfing

B. Klaassen
 C. Mekkering
 A. Koole
 J. v.d. Oever
 S. Schrassen
 M. Seinen
 A.A.M. Vader
 R. De Wit
 H. v.d. Zee
Spanbroek
 L. Vendel
Ursem
 K. De Reus
Valburg
 A.M.J. van Eyck-Plasmeijer
Velsen
 N.J. Dolfing
Zwaag
 K.D. Goverts
Zwolle
 P. de Reus
Frankrijk
 G.M. Spaans
Instellingen
 Westfries Archief
 Gem. Koggenland
 Rijksdienst Monumentenzorg
 Vereniging Oud Hoorn
 Museaal & Historisch Perspectief
 Westfries Genootschap
 Historische Kring Ursem
 Hist. Ver. Warmenhuizen
 St. De Cromme Leeck, Wognum
 St. Oud Obdam-Hensbroek

Historische Vereniging Hemony

Opgericht 1973

Ingeschreven bij de K.v.K. in Hoorn onder nr. 37125196

voorzitter: A. de Reus
secretaresse: C. Bouwman
penningmeester: J. de Reus

redactieleden Veenhoperkogge:

G. Busman

J. van der Lee.

J. de Reus.

correspondentieadres:

**C. Bouwman, Molenhof 30, 1633 HS Avenhorn,
0229-542471**

Veenhoperkogge:

J. de Reus, Drecht 11, 1633 HZ Avenhorn. 0229-542479.

E-mailadres: marjan.dereus@quicknet.nl

op internet zijn wij te vinden op:

<http://hemony.geschiedenisbank-nh.nl>

**1 maal per jaar in december
verschijnt 'Veenhoperkogge'.**

Contributie € 6,- per jaar

Rabo rek.nr: 1523.36.931

**t.n.v. Historische Vereniging Hemony,
Avenhorn.**

copyright 2009.

voor het overnemen van artikelen is schriftelijk toestemming nodig.

oplage 150 exemplaren.